

18. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 1725. – Оп. 1. – Спр. 693.

19. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 1725. – Оп. 1. – Спр. 694.

Євгенія Карацюба (Київ), заступник директора Музею
гетьманства з питань наукової роботи

Колекція Скоропадських поповнилася

Колекція родини Скоропадських в Музеї гетьманства поповнилася новими документами і матеріалами. Восени 2009 р. до Музею потрапила частина колекції (21 одиниця), розсекречених Службою Зовнішньої Розвідки України відповідно до Указу Президента України «Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні». Галузевим державним архівом Служби зовнішньої розвідки України виявлено і опрацьовано архівні документи канцелярії Гетьманської Управи Союзу Гетьманців Державників Павла Скоропадського. Згадані документи потрапили до МДБ СРСР після капітуляції Німеччини, а в 1946–1947 роках їх передали до МДБ УРСР. Частина матеріалів – це листування П.Скоропадського з сином Данилом. Епістолярії ілюструють відносини між Гетьманом і Гетьманичем як двома політиками, а також – між батьком і сином. Данило Скоропадський, який, вирішуючи справи Союзу Гетьманців Державників, шукаючи партнерів для фінансування організації, українських видань, які передавали ідеї і переконання Гетьманців, а також політичних партерів для підтримки Союзу, подорожував Канадою і США, Бельгією, Великобританією, постійно інформував батька про стан подій, паралельно описуючи події світового політикуму, Старого і Нового світу. П.Скоропадський, інструктував сина і давав вказівки, як вчинити краще в тому чи іншому випадку, на що звернути увагу в першу чергу. Це стосується порад Гетьмана як керівника, який готує собі наступника, починаючи від змісту виступів Гетьманича і до правил дотримання самобезпеки, так і особистого плану – де краще зупинитися, як швидше виготовити закордонний паспорт тощо. Листи батька до сина наповнені турботою, а сина до батька – пошаною і глибокою повагою.

А також цікаві листи від інших членів родини. Це, насамперед, лист від матері Олександри Скоропадської до Данила. Дуже багато уваги приділяється мамою здоров'ю сина; вона повідомляє, що відремонтували його кімнату.

Цікаві листи старшої сестри Данила Єлизавети. Відчувається, що Гетьманівна дуже тісно задіяна в Гетьманському русі, вона займається перепискою з Гетьманськими організаціями, підбирає книги для брата, а також у своїх листах повідомляє про життя родини в Німеччині.

Крім листів Музей також отримав кілька фото та запрошень про перебування Гетьманича Данила в США і Канаді в 1937–1938 роках.

Подаємо перелік отриманих документів:

1. Лист Гетьмана Павла Скоропадського до сина Данила. Ванзей 12.02.1939 р. Папір, друк, рукопис. 209 x 299 мм. Лист надрукований на

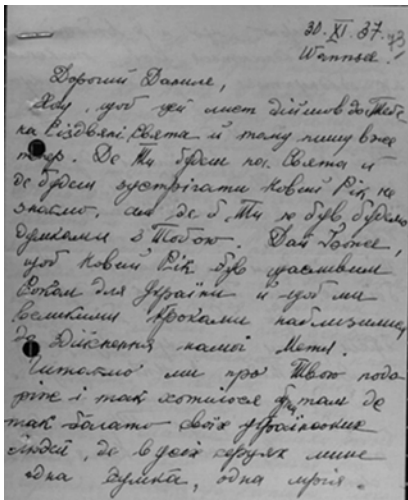
чотирьох аркушах дуже тонкого, напівпрозорого паперу українською мовою. У верхній правій частині листа дата—25.IX.38. Нижче звертання батька до сина, під ним текст листа, який складається з 28 позицій. Павло Скоропадський пише, що отримав два листи від Данила—2 і 4 вересня. Повідомляє, що Мельники позбавлені пенсій, і просить, за можливості, їм допомогти. Пише про новостворену організацію «Українська акція» і перші засідання її Колегії, а також про те, що Данилу висилаються її звіти. Відзначає, що К. (Косач) і Д. (Думін) є придбаннями для гетьманського руху і що вони будуть корисні для УА. Пише про завдання нової організації. Повідомляє, що розпочато декілька справ, а саме: що К. (Косач) хоче об'єднати робітників у Парижі і сподівається започаткувати часопис і подав заяву з проханням створити легіон з українців, які переходять на німецьку сторону, відзначає, що дуже важливо сформувати українське військо на випадок, коли почнеться «завірюха» з більшовиками. Далі розповідає про участь сина в «Українській акції». Радить не бути членом гетьманської управи і не брати участь у житті руху. Радить одружитися, а також залишатися у колегії «Української акції». Відзначає, що Шемет Сергій Михайлович, добрий помічник, і повідомляє, що Коростовець хворий. Запитує, чи отримав Данило книгу «За велич нації». Просить, щоб допоміг Думіну зібрати гроші на часопис. Радить зблизитися за океаном з православними. У пункті 10–12 дає характеристики гетьманцям, що його оточують. Далі мова йде про націоналістичні сили в Берліні та їх взаємовідносини. Знову розповідає про гетьманців Коваліва, Косача, Думіна, Гомзіна. Пише, що ситуація складна і радить деякий час не повертатися до Європи. Говорить, що поки можна, на чолі гетьманського руху залишатиметься він (П.С.), а коли зв'язок перерветься, то щоб Данило об'єднав всіх навколо себе і самостійно вів справи. Далі йдеться про те, що Чехословаччина не прийняла пропозиції Німеччини. Повідомляє про своє здоров'я, про здоров'я дружини, просить, щоб він написав матері листа. Внизу підпис рукою П.Скоропадського.

2. Лист Гетьмана Павла Скоропадського до сина Данила. Папір, друк. 25.09.1938. 4 аркуші. 210 x 298мм. Аркуш білого кольору, вертикальний. Текст україномовний. У верхній правій частині тиснення з адресою: «Berlin-Wannsee, Alsenstr.17», нижче датування листа. Текст надрукований на друкарській машинці. Лист складається з 12 пунктів. Пише, що отримав листа від Данила від 10.11.1938. Повідомляє, що їхати Данилу треба 25 лютого пароплавом. Говорить про різні організаційні питання. Біля кожної позиції поставлені відмітки олівцем. Під листом рукописний текст чорним чорнилом: «Щиро тебе обіймаю люблячий тебе Батько».

3. Лист Олександри Скоропадської до сина Данила. Лист рукописний, російською мовою, датований 10.02.1939 Ванзее, Німеччина. Він складається з аркуша, який зігнутий по вертикалі і таким чином утворює два аркуші. Мати вітає сина з днем народження, розповідає про батька (Павла Скоропадського). Повідомляє, що до його дня народження

відремонтували синову кімнату, і няня спече пиріг, який вони з'їдять на його честь. Далі йдеться про новини родини, друзів, знайомих.

4. Лист Гетьманівни Єлисавети до брата Гетьманича Данила Скоропадського. Папір, рукопис. Ванзей, 30.11.1937 р. 144 x 170 мм, 4 аркуші. Складається з двох аркушів, зігнутих по вертикалі. Лист написаний чорним чорнилом. Єлисавета вітає брата з Різдом Христовим і Новим роком. Захоплюється його подорожжю, розповідає про маму і батька, про концерт, який влаштувала громада до 25-х роковин смерті Миколи Віталійовича Лисенка. Ділиться планами про створення організації українок і просить допомоги у брата. Розповідає про сімейні справи.

Іл. 1. Лист Гетьманівни Єлисавети до брата Гетьманича Данила Скоропадського

5. Лист Гетьманівни Єлисавети до брата Гетьманича Данила Скоропадського. Папір, друк, рукопис. 10.03.1938 р. 212 x 297 мм. Надрукований на друкарській машинці, наприкінці листа підпис від руки. Йдеться про отримання листа з Монреалю. Повідомляє, що батько доручив їй надіслати Данилу статті і копії листа доктора Назарука. А також повідомляє, що всі матеріали, які просив Данило для підготовки книги, що видається в Канаді, були йому надіслані, повідомляє про хворобу доктора Назарука. Дома всі здорові, але вона жалкує, що Данило не скоро приїде. Передає привіт друзям. Підпис чорним чорнилом від руки: «Твоя сестра Єлисавета» (ілюстрація 1).

6. Лист Гетьманівни Єлисавети до брата Данила Скоропадського. Папір, друк, рукопис. 06.03.1938 р. 297 x 198 мм. Надрукований на друкарській машинці, наприкінці підпис від руки, україномовний. У листі йдеться про пересилання знімків до Ісаєва і статей Назарука і Гомзина. Нагадує, що родина цікавиться здоров'ям Данила. Пише про домашніх: батька, сестру Олену, про себе та няню. Говорить, що мати закінчила впорядкування генеалогічних матеріалів, на прохання доктора Назарука. Підпис чорною ручкою від руки: "Всі Тебе щиро вітають. Цілую. Міцно. Твоя сестра Єлисавета".

7. Лист Єлисавети Скоропадської до брата Данила. 01.03.1938 р. 297 x 198 мм. Надрукований на друкарській машинці, наприкінці листа підпис від руки, україномовний. Повідомляє, що іде переписка по збору статей, фото, також було послане завдання Гомзину і Назарукові, і що вони повинні підготувати статті для книги, яка готується про подорож Данила до США і Канади. Повідомляє, що вороги заврушилися, що батьку нікому допомогти, але він енергійний і почуває

себе добре і не втрачає надії. Говорить, що чекають звісток від нього (Данила), передає вітання від знайомих і рідних. Говорить, що родині хочеться, щоб Данило привіз наречену, таку, щоб усім сподобалася. Розповідає про переписку батька з Трухом, що призначений від Гетьманської Управи на Німеччину п. Кузьменко, і що батько ним незадоволений. Внизу приписка від руки чорним чорнилом: "Ми всі Тебе міцно цілуємо. Чекаємо Тебе з нетерпінням, бо скучно без Тебе. Любляча Тебе сестра Єлизавета".

8. Фото. Український павільйон у місті Чикаго. Фотопапір, друк. 1933 р. 85 x 136 мм. Композиція горизонтальна. На лицьовій стороні картки по центру зображена будівля павільйону. В основі довге приміщення з похилим дахом, по центру однокупольна багатоярусна башта з гострим шпилем, між другим і третім ярусами—горизонтальний напис англійською мовою "Ukraine". На передньому плані перед павільйоном гуляють по літньому вдягнені люди. У лівій нижній частині фотокартки віньєтка з написом англійською мовою: "Ukrainian pavilion Chicago worlds fair. 1933". На звороті напис від руки чорним чорнилом: "Тимко Кривовяз 3326 Division Chicago".

9. Запрошення на приватне прийняття у пана і пані Босі, на честь приїзду Гетьманича Данила, у їх резиденції в Монреалі. Папір, друк. 1938 р. 145x168 мм. Складається з двох аркушів. На 1-й сторінці (лицьовій) текст запрошення: надруковане чорним курсивом, шрифтом. Прийом відбудеться 27 листопада з 8 по 10 години.

10. Фото. Гетьманич Данило Скоропадський при вході до Греко-католицької церкви в м. Едмонтоні. 19.12.1937 р. 90 x 64 мм. Композиція горизонтальна. У центральній частині фото Гетьманич Данило у супроводі 3-х чоловіків входить у відчинені ворота, до української греко-католицької церкви. Вдягнений у довге осіннє пальто, на голові капелюх.

11. Фото. Гетьманич Данило Скоропадський в Народному Домі міста Едмонтон. Канада. 23.12.1937 р. 116 x 70 мм. Композиція вертикальна. На повний зріст Данило Скоропадський у темному костюмі і світлій сорочці, без головного убору. Гетьманич сфотографований на фоні портрета Гетьмана Павла Скоропадського. (Ілюстрація 2).

12. Вирізка з невідомого видання із фотографією Данила Скоропадського, який роздивляється журнал у приміщенні заводу Доджа. Композиція горизонтальна у сіруватих тонах. У лівій частині вирізки стоять

Іл. 2. Гетьманич Данило Скоропадський в Народному Домі міста Едмонтон

три чоловіки в костюмах (покоління). По центру Данило, у сірому костюмі. Зліва чоловік, що у руках тримає розгорнутий журнал. Біля Данила праворуч преподобний Стефан Чеганський. Праворуч від зображення текст англійською мовою, у якому йдеться, що Гетьманич Данило, батько якого правив Україною, відвідав завод Доджа.

13. Офіційний лист Міністерства колонізації провінції Квебек щодо внеску для приїзду в Канаду Гетьманича Данила Скоропадського у 1938 р. Лист підписаний Міністром Генрі Л. Роджером до п. І. Пенверне (адвокат), Монреаль, Квебек. 3.03.1938 р. Папір, друк. 280 x 215мм. Аркуш вертикальний, дуже поживклий. Емблема і назва міністерства виконані в зеленому кольорі (у верхній частині аркуша). Зверху праворуч адреса Міністерства (від руки). Нижче текст листа надрукований на друкарській машинці. Лист адресований п. І. Пенверне. У листі йдеться про те, що міністр хоче зробити особистий внесок 25 доларів для приїзду в Канаду князя Данила Скоропадського, який здійснює антикомуністичну діяльність. Просить передати йому найкращі побажання. Говорить про те, що він доклататиме зусиль, щоб його друзі приєдналися до нього у сприянні в проведенні агітаційних заходів. Лист завірений підписом міністра.

14. Загальна інструкція Гетьманської Управи в справі представників Гетьманської управи в Америці і Канаді від 30 квітня 1938 р. Чикаго. Аркуш вертикальний, дуже поживклий. Текст надрукований чорною фарбою, україномовний. Внизу зліва стоїть дата, правіше підпис: «Данило Скоропадський». Інструкція складається із вступу і 12 пунктів. У вступі йдеться про те, що у зв'язку з активізацією Гетьманського руху в Європі і Америці потрібна тісніша співпраця. Говориться, що у цих державах повинні бути Представники, які б могли перебрати функції Гетьманської Управи. Далі ідуть обов'язки і права Представників Гетьманської Управи в Злучених Державах Північної Америки й Канади.

15. Картка із фотографіями Гетьманича Данила Скоропадського та дітей з міста Едмонтон. Канада. Видавництво «Привіт» місто Едмонтон. Папір, друк. 194 x 97 мм. Картка вертикальна з двома зображеннями. У верхній частині фото з зображенням трьох хлопчиків, поясно, без головних уборів, у піджаках, краватках, сорочках, з піднятою у салюті правою рукою. На нижньому фото зображений погрудно Гетьманич Данило, анфас, без головного убору, у піджаку, сорочці і краватці. Під кожною постаттю підпис від руки. Вгорі по горизонталі напис: «На спомин від «Привіту» в Едмонтоні. На звороті напис від руки кульковою ручкою: «Др. Булане, якого сини видають журнальчик «Привіт» розсилає такі картки всім українцям в Едмонтоні» (ілюстрація 3).

16. Фото. Павло Скоропадський з сином Данилом в оточенні членів української організації «Громада» у Берліні. Фотопапір, друк. 130 x 88 мм. Група людей сфотографована у два ряди. У першому ряду сидить четвертий зліва Павло Скоропадський, п'ятий—його син Данило. Всі без головних уборів, у костюмах, у світлих сорочках. На задньому плані будівля. На звороті напис олівцем: «Спр.7078. Т.3, стр. 81. Українська громада в Берліні: Мирчук, Вергун, Кузеля, Крупницький, Кужим, Кожевников».

17. Вітальна картка з Різдвом Христовим та Новим роком Союзу Гетьманців Державників із фотографічним зображенням Гетьмана Павла Скоропадського. Папір, друк. 111 x 161 мм. Листівка зігнута навпіл по вертикалі. Складається з 2-х аркушів. На лицьовій сторінці написи чорним шрифтом: «Христос Рождається! Усім гетьманцям – бійцям за Українську Гетьманську Державу, всім суцям на рідних землях і на чужині, що змагаються за визволення України Веселого Різдва Христового й щасливого

Іл. 3. Картка із фотографіями Данила Скоропадського та дітьми з міста Едмонтон

1940. Редакційна колегія у Берліні. Україномовна, 16 сторінок. Обкладинка паперова, поживкла, вгорі чорним шрифтом назва видання (великими літерами), під ним назва організації, яка підготувала видання. По центру зображення емблеми Союзу Гетьманців-Державників. У нижній частині обкладинки місяць і рік видання. На звороті верхньої кришки обкладинки вгорі назва видання і організації, що його підготувала і видала, нижче зміст брошури, під ним місяця передплати її у Німеччині, Чехії і Словаччині. Початкова смуга ілюстративна: зображений Павло Скоропадський, який сидить у кріслі. Серед ілюстрацій фото Гетьмана Павла Скоропадського та зображення літаків. Всього 4 ілюстрації.

20. Брошура. «На відсіч!» Орган місцевої організації Союзу Гетьманців Державників. Ч.8–9. Редакційна колегія у Берліні. Україномовна, 32

Нового р.! На розвороті зліва вірш «Гетьман» Спиридона Черкасенка, шрифтом чорного кольору. На розвороті справа фото Павла Скоропадського (погрудно), у шапці (кубанці з двома пір'їнами), у білому френчі з погонами. На грудях справа офіцерський георгіївський хрест. Внизу напис: «Гетьман Всієї України Павло Скоропадський».

18. Альманах «Український державник». Берлін. 1943 рік. 67 сторінок. Обкладинка брошури паперова, поживкла, у синьо-жовтих тонах, шрифтова, ілюстрована. Верхня кришка має назву видання. По центру зображення емблеми Союзу Гетьманців-Державників (це тризуб, всередині якого щит з трьома перехрещеними стрілами, над щитом шапка з двома пір'їнами, а над нею хрест). Під емблемою місце і рік видання. На останній сторінці зміст брошури. Ілюстрацій видання не містить. У Альманасі надрукована промова Павла Скоропадського, статті Бориса Гомзина, Максимільяна Плечка, Дмитра Чижевського, О.Губчака.

19. Брошура «На відсіч», публіцистичне видання Союзу Гетьманців Державників у м. Берлін на 16 сторінках, ч. 12–13, липень-серпень,

сторінки. Обкладинка паперова, пожовкла, у чорних тонах, шрифтована, ілюстрована. Верхня кришка обкладинки паперова, вгорі містить чорним шрифтом назву видання. Під ним назва організації, яка підготувала видання. По центру зображення емблеми Союзу Гетьманців-Державників.

Рис. 1

На звороті верхньої кришки обкладинки зміст брошури, а нижче—місця передплати її у Німеччині, Чехії і Словаччині. Нижче на всю сторінку вірш Спиридона Черкасенка «Гетьман». Серед ілюстрацій фото Гетьмана Павла, його дружини Олександри та дітей: Данила, Єлизавети, Олени та інші. Всього 10 ілюстрацій.

21. Афіша-запрошення на «Летунське свято» за участю керманічів Союзу Гетьманців Державників. Автор невідомий. 1935 р. Вінніпег, Манітоба, Канада. Аркуш світло абрикосового кольору. Афіша

обрамлена чорною рамкою. У рамці чорним шрифтом текст, який розповідає про те, що відбудеться «Летунське свято», яке влаштовують українці Манітоби з нагоди срібного ювілею Короля Юрія V. Свято відбудеться 1 липня 1935. Нижче фотографічне зображення літака «Україна», лівіше у овалі летун А.Чайковський. Під зображенням текст програми заходу. У нижній частині текст англійською мовою. Афіша має згини і надриви.

Ці надходження суттєво поповнили колекцію родини Скоропадських у Музеї гетьманства.

Богдан Колосок (Київ), вчений секретар Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, кандидат архітектури

Архів у Вінніпезі про дослідження ВУАН 1930 року

В часи лихоліть на Україні українці, змушені покидати рідну землю, серед найцінніших речей везли до далеких чужих країн бібліотеки та архіви з описами рідної землі. Це був не лише засіб боротьби з ностальгією, але й спосіб зберегти і утвердити український етнос на земній кулі.

Місто Вінніпег було головним осередком українців в Канаді, їх «столицею», де діяли їхні центральні установи й засоби інформації, наукові заклади. Як в багатьох інших країнах, тут діяло товариство «Волинь», що об'єднувало земляків з покинутого краю. В 1951 р. цим товариством був створений Інститут